

Effect of group social-cognitive skills training on aggression and social desirability of preschool children

Nasri SH .MSc[✉], Khosrojauid M. PhD¹, Salehi E. PhD¹, Hossein-Khanzadeh AA. PhD¹

[✉] Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Guilan, Guilan, Iran

¹ Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Guilan, Guilan, Iran

Received: 2014.10.6

Accepted: 2015.4.14

Abstract

Introduction: Aggression in childhood may lead to delinquent behavior's in adolescence and antisocial behavior's in adulthood. The present study was designed to investigate the effectiveness of social –cognitive skills training on aggression and social desirability of preschool children.

Method: This research was an experimental research and conducted with pre-posttest design with control group. The statistical population of this study consisted of all preschool boys children's in Bandar Anzali city in 2013-2014 academic years. The sample of this research were 24 preschool children who were selected by random cluster sampling and were randomly divided into control and experimental group. The data collected with the Preschool Aggression Questionnaire and Social Desirability Questionnaire. Social-Cognitive Skills (Ladd & Mize Model 1983) were training on children experimental group in 12 sessions.

Results: The results of analysis of covariance showed that the social-cognitive skills training resulted in a significant decrease in total score and subscales of aggression. Moreover the results show a significant increase in social desirability in the experimental group compared with the control group.

Conclusion: Given that aggressive children have low social desirability, it seems that the training of social –cognitive skills by increase skills such as cooperation, participation, helping others and taking-turns, will lead to social desirability and decrease aggression.

Keywords: Social-Cognitive Skills Training, Aggression, Social Desirability, Preschool Children

تاثیر آموزش گروهی مهارت‌های شناختی - اجتماعی بر پرخاشگری و مقبولیت اجتماعی کودکان پیش دبستانی

شقایق نصری[✉]، مهناز خسروجاوید^۱، ایرج صالحی^۱، عباسعلی حسین‌خانزاده^۱

[✉]گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، گیلان، ایران
^۱گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، گیلان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۷/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱/۲۵

چکیده

مقدمه: پرخاشگری در سنین کودکی ممکن است منجر به رفتارهای بزهکارانه در نوجوانی و رفتارهای ضدا اجتماعی در بزرگسالی شود. به همین دلیل پژوهش حاضر به بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های شناختی-اجتماعی بر پرخاشگری و مقبولیت اجتماعی کودکان پیش دبستانی پرداخت.

روش: این پژوهش از نوع آزمایشی و با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل اجرا شد. جامعه آماری این پژوهش را تمامی کودکان پسر مقطع پیش دبستانی بندر انزلی در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ تشکیل دادند. نمونه این پژوهش ۲۴ نفر از کودکان پیش‌دبستانی بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جایدهی شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه پرخاشگری پیش دبستانی و پرسشنامه مقبولیت اجتماعی استفاده شد و ۱۲ جلسه آموزش مهارت‌های شناختی-اجتماعی الگوی لاد و میز (۱۹۸۳) در کودکان گروه آزمایش اجرا شد.

یافته‌ها: نتایج حاصل از تحلیل کوواریانس نشان داد که آموزش مهارت‌های شناختی-اجتماعی منجر به کاهش معنادار نمره پرخاشگری کل و خرده مقیاس‌های آن شد و همچنین نتایج حاصل از تحلیل کوواریانس افزایش معنادار مقبولیت اجتماعی در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل را نشان داد.

نتیجه‌گیری: با توجه به این که کودکان پرخاشگر مقبولیت اجتماعی پایینی دارند، به نظر می‌رسد که اجرای برنامه مهارت‌های شناختی-اجتماعی با یادگیری مهارت‌هایی مانند همکاری و مشارکت، کمک به دیگران و رعایت نوبت در کودکان منجر به پذیرش اجتماعی و کاهش پرخاشگری در آنان می‌شود.

کلید واژه‌ها: مهارت‌های شناختی-اجتماعی، پرخاشگری، مقبولیت اجتماعی، کودکان پیش‌دبستانی

مقدمه

از نظر روان‌شناسان کودک، سال‌های پیش از دبستان یکی از مهم‌ترین دوره‌های تحول است، چون بسیاری از قابلیت‌های کودک در همین دوران پی‌ریزی می‌شود [۱]. کودکان در این سنین رفته رفته تعامل‌های اجتماعی کارآمدتری با همسالان برقرار می‌کنند و برای همراهی و تعاملات اجتماعی وابستگی آن‌ها به والدین به تدریج کمتر و به همسالان بیشتر و بیشتر می‌شود. یکی از جنبه‌هایی که کودکان تفاوت زیادی با یکدیگر دارند، کارآمدی اجتماعی و پذیرش توسط همسالان است. پذیرش همسالان نقش مهمی در رشد شخصیت اجتماعی کودک دارد و کودکانی که موفق به کسب پذیرش همسالان نمی‌گردند و از سوی آن‌ها طرد می‌شوند با مشکلات زیادی از جمله عملکرد تحصیلی ضعیف، فرار از مدرسه، ترک تحصیل، رفتار ضد اجتماعی، و بزهکاری در نوجوانی و مجرمیت در اوایل بزرگسالی مواجه می‌شوند [۲]. پذیرش اجتماعی حرف زدن و رفتار کردن مطابق انتظارات دیگران است [۳]. همه انسان‌ها تایید و پذیرفته شدن را دوست دارند و در جهت کسب آن تلاش می‌کنند. گروهی از انسان‌ها همیشه مطابق با نظرات و اعتقادات خود صحبت می‌کنند. اگر از آن‌ها در مورد موضوعی سوال شود با صداقت به سوالات پاسخ می‌دهند، در عقاید خود ثابت قدم هستند و تحت هر شرایطی پاسخ یکسان به سوالات می‌دهند، حتی اگر پاسخ‌های آن‌ها طرد اجتماعی را به دنبال داشته باشد. گروهی دیگر طوری حرف می‌زنند که مورد تایید دیگران قرار بگیرند، اگر از آن‌ها در مورد موضوعی سوالی شود به نحوی پاسخ می‌دهند که فکر می‌کنند دیگران دوست دارند، آن‌ها طرد پاسخ داده شود. سعی می‌کنند با قواعد و هنجارهای اجتماعی سازش یافتگی نشان دهند و از طرد اجتماعی در امان بمانند [۴].

به طور کلی، کودکانی که مورد علاقه همسالان قرار نمی‌گیرند بیش از معمول ستیزه جو، عصیانگر و نامتعادل بوده‌اند [۵]. یکی از مولفه‌هایی که بر پذیرش اجتماعی تاثیر منفی می‌گذارد پرخاشگری است. به دلیل تاثیر زبان آور رفتار پرخاشگرانه بر رشد اجتماعی کودکان و نوجوانان، پرخاشگری یکی از شایع‌ترین و باثبات‌ترین مشکلات انطباقی مطالعه شده در دهه‌های اخیر بوده است [۶]. در دهه‌های گذشته پرخاشگری کودکان یکی از نگرانی‌ها و دلایل اصلی مراجعه کودکان به مراکز درمانی بوده است [۷، ۸، ۹، ۱۰]. پژوهش در زمینه پرخاشگری نشان داده که تمایلات پرخاشگری در اوایل پیش دبستانی می‌تواند به دو شکل بروز پیدا کند [۱۱، ۱۲]. رایج‌ترین نوع، پرخاشگری وسیله ای است که به موجب آن کودکان چیزی، امتیازی، یا جایی را می‌خواهند و برای به دست آوردن آن، کسی را که سر راه آن‌هاست هل می‌دهند، بر سر او فریاد می‌کشند، یا به وی حمله می‌کنند. نوع دیگر که پرخاشگری خصمانه است که حداقل سه حالت دارد: پرخاشگری جسمی (وارد کردن آسیب بدنی، مانند هل دادن، کتک زدن، لگد زدن به دیگران یا نابود کردن اموال آن‌ها)، پرخاشگری

کلامی (تهدید به پرخاشگری جسمی، اسم گذاشتن روی کسی، یا شوخی کردن خصمانه به دیگران)، پرخاشگری رابطه‌ای (طرد اجتماعی و غیبت بدخواهانه) [۱۳]. برای بسیاری از کودکان پرخاشگر، تعامل با معلمان و همسالان به گونه‌ای قهرآمیز می‌شود و در نتیجه کودکان پرخاشگر احتمالاً مشکلات رابطه‌ای و تحصیلی را تجربه می‌کنند. کودکان پرخاشگر به طور معناداری بازی‌های نامناسب‌تر، توهین، تهدید، صدمه زدن را نسبت به میانگین کودکان آشکار می‌کنند و بروز رفتار پرخاشگرانه در کودکی عاملی است برای پیامدهای منفی شامل طرد همسالان و سازش نیافتگی اجتماعی، افزایش احتمال ترک تحصیل و رفتارهای پرخطر در نوجوانی و بزرگسالی [۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷].

به طور روزمره کودکان و نوجوانان نیازمند سروکار داشتن با محدوده وسیعی از موقعیت‌های اجتماعی چالش برانگیز هستند. مدیریت موفق نیازهای جهان اجتماعی موجب پیشرفت یک مجموعه از مهارت‌های اجتماعی و ظرفیت حل مسائل بین فردی می‌شود [۱۸]. یکی از مهمترین عوامل سازگاری شخص با محیط مهارت‌های اجتماعی اوست [۱۹]. مهارت‌های اجتماعی به رفتارهای آموخته شده و مقبول جامعه که شخص می‌تواند با دیگران به نحوی ارتباط متقابل برقرار کند که به بروز پاسخ‌های مثبت و پرهیز از پاسخ‌های منفی منجر شود، اطلاق می‌شود [۵] و مهارت‌های شناختی-اجتماعی همه روش‌هایی که کودک اطلاعات را در ارتباط با دیگران تبادل، دریافت و پردازش می‌کند است. این روش‌ها شامل برخی فرآیندهای شناختی کلی مانند توجه و حافظه و همچنین برخی فرآیندهای صریحاً اجتماعی مانند ارتباطات و دیدگاه‌گیری است، چنین مهارت‌هایی را به عنوان توانایی تعامل با دیگران در موقعیت اجتماعی معین به روش ویژه که از نظر اجتماعی مقبول هستند و یا ارزش گذاری شده‌اند تعریف می‌کنند که به طور همزمان از نظر شخصی، به طور متقابل و یا به طور عمده برای دیگران سودمندند [۲۰]. مهارت‌های اجتماعی ضعیف و مشکلات ارتباطی با همسالان، خانواده و معلمان، با بسیاری از مشکلات رفتاری و شکل‌های آسیب شناسی روانی شامل افسردگی، اختلال سلوک، فوبی اجتماعی، اوتیسم، نشانگان اسپرگر و اسکیزوفرنی اوایل کودکی مرتبط است [۱۶]. به دست نیامدن این مهارت‌ها برای کودکان باعث خطرات اجتماعی بزرگی در دوره آموزش پیش دبستانی می‌شود [۲۱].

فرآیند اکتساب مهارت‌های اجتماعی برای کودکان پرخاشگر ممکن است دشوار باشد. برنامه‌های مداخله‌ای که به کودکان آگاهی ذهنی، مدیریت خشم، مهارت‌های رفتار اجتماعی را آموزش می‌دهند، می‌توانند به طور معناداری رفتار پرخاشگرانه را کاهش دهند [۲۲]. عجیب نیست که تلاش برای افزایش صلاحیت اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و کیفیت روابط، عنصری مهم در درمان و پیشگیری از بسیاری از مشکلات

شدند. هر دو گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون شرکت داده شدند و برنامه آموزشی در گروه آزمایش اجرا و پس از یک هفته پس‌آزمون از هر دو گروه گرفته شد. پرسشنامه پرخاشگری توسط مربیان تکمیل شد و پرسشنامه مقبولیت اجتماعی توسط آزمونگر به صورت شفاهی برای کودکان سوالات مطرح شد و کودکان به صورت شفاهی جواب داده‌اند. در پژوهش حاضر جهت جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شده است:

مقیاس پرخاشگری پیش‌دستانی: این مقیاس یک پرسشنامه ۴۳ سوالی برای ارزیابی پرخاشگری جسمانی، رابطه‌ای و واکنشی - کلامی کودکان پیش‌دستانی است که توسط مربی یا والدین کودک تکمیل می‌گردد. این پرسشنامه برای اولین بار در سال ۱۳۸۷ توسط واحدی و همکاران به منظور سنجش ابعاد مختلف پرخاشگری در کودکان سنین پیش‌دستانی طراحی گردید. پرسشنامه شامل یک نمره کلی و چهار زیر مقیاس: الف) پرخاشگری کلامی - تهاجمی، ب) پرخاشگری فیزیکی - تهاجمی، ج) پرخاشگری رابطه‌ای و د) خشم تکانشی است. نمره‌دهی این پرسشنامه در یک مقیاس لیکرتی ۵ درجه ای اصلاحی=۰، به ندرت=۱، یکبار در ماه=۲، یک بار در هفته=۳، اغلب روزها=۴ می‌باشد. نقطه برش آن دو انحراف معیار بالاتر از میانگین است. ضریب اعتبار آلفای کرونباخ در کل مقیاس ۰/۹۸ و در عامل‌های چهارگانه پرخاشگری به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۹۲، ۰/۹۴ و ۰/۸۸ به دست آمده است [۲۵].

پرسشنامه مقبولیت اجتماعی خردسالان: فرم اصلی این مقیاس دارای ۲۸ عبارت و برای ارزیابی مقبولیت اجتماعی تهیه شد. دامنه نمرات آن از ۰ تا ۲۸ است [۲۶]. سموعی و همکاران [۲۷] پرسشنامه ۲۸ سوالی فورد و رابین را مورد بررسی قرار دادند. همسانی درونی سوالات حکایت از آن داشت که تعدادی از سوالات با نمره کل همبستگی ندارد، بنابراین از فرم اصلی حذف شدند و فرم نهایی پرسشنامه با ۱۷ سوال ۳ گزینه‌ای بله، تا حدودی و خیر تنظیم و نمره‌گذاری به صورت ۲، ۱ و صفر بود. سوالات ۹ و ۱۰ برعکس نمره گذاری می‌شود. ضریب آلفای این پرسشنامه ۰/۷۷ و ضریب اعتبار به روش دونیم سازی ۰/۶۶ به دست آمد [۲۷].

بعد از هماهنگی و کسب مجوز از آموزش و پرورش شهرستان بندر انزلی جهت تکمیل پرسشنامه‌ها و اجرای برنامه آموزشی از والدین کودکان نیز جهت حضور در برنامه آموزشی رضایت گرفته شد و اطمینان داده شد که اطلاعات محرمانه خواهد بود.

برنامه آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی: بر نامه آموزشی مهارت‌های شناختی - اجتماعی لاد و میز (۱۹۸۳) چهار گام: راهنمایی، الگو سازی (منفی و مثبت)، نمایش و ارزیابی / بازخورد و سه مهارت عمده: همکاری، اطمینان بخشی / حمایت، ارتباط را شامل می‌شود. بر این اساس ۱۲ جلسه آموزشی به مدت شش هفته و دو بار در هفته به مدت ۳۰ دقیقه به شکل زیر طراحی و اجرا گردید:

سلامت روانی است. نتایج پژوهش‌ها نشان داد که برنامه آموزش مهارت‌های اجتماعی منجر به کاهش پرخاشگری و افزایش مهارت‌های اجتماعی - هیجانی در کودکان پیش‌دستانی می‌شود [۱۵، ۱۶]. آموزش مهارت‌های اجتماعی بر پایه این فرضیه است که رفتارهای منفی، شامل پرخاشگری اغلب از کمبود در مهارت‌های مورد نیاز برای تعاملات شایسته اجتماعی با همسالان حاصل می‌شود. انتظار می‌رود که فراهم کردن مهارت‌های اجتماعی مناسب به کاهش رفتارهای منفی منجر شود. آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی شکلی از آموزش مهارت اجتماعی است که به جای مهارت‌های رفتاری آشکار، بر مهارت‌های حل مسئله تاکید می‌کند. هدف آن تعدیل و سازش یافتگی فرآیندهایی است که زیر این رفتارهای منفی وجود دارد. کارپنتر برنامه آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی را در کودکان پرخاشگر پیش‌دستانی اجرا کرد. در رابطه با پرخاشگری و سطوح مهارت اجتماعی نتایج معناداری ظاهر نشد [۲۳]. در پژوهشی دیگر برنامه‌های آموزش مهارت اجتماعی و آموزش والدین برای کودکان پرخاشگر و والدینشان به کار برده شد. نتایج نشان داد که هر دو برنامه در کاهش رفتارهای پرخاشگرانه در کودکان و پرورش رفتارهای مثبت والدین موثر بوده است [۲۲]. همچنین در پژوهش دیگری برنامه آموزشی مهارت اجتماعی و مسائل رفتاری در ۲۳ کودک شش ساله پیش‌دستانی اجرا شد. نتایج نشان داد که پس از آموزش، مهارت‌های اجتماعی افزایش و مشکلات رفتاری کاهش یافت [۲۴]. با توجه به پیامدهای نامطلوب پرخاشگری و عوارض نامطلوب استفاده از دارو درمانی در کودکان و نیز فقدان پژوهش در مورد بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی بر پرخاشگری و مقبولیت اجتماعی کودکان پیش‌دستانی در ایران، پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی در این دو متغیر انجام شد.

روش

پژوهش حاضر آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه پژوهش حاضر را تمامی کودکان مقطع پیش‌دستانی ۵-۶ سال آموزش و پرورش شهرستان بندر انزلی در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ تشکیل دادند. نمونه‌گیری پژوهش در مرحله اول به صورت تصادفی خوشه‌ای است. ابتدا لیستی از مدارسی که کلاس‌های پیش‌دستانی داشتند از آموزش و پرورش تهیه شد، سپس از تعداد ۳۹ مدرسه ۸ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شد و در مرحله دوم از طریق مربیان دانش‌آموزان با رفتارهای پرخاشگرانه معرفی شدند و برای این دانش‌آموزان پرسشنامه پرخاشگری توسط مربیان تکمیل شد و آن‌هایی که نمره پرخاشگریشان بالاتر از ۹۰ بود انتخاب شدند و در مرحله بعد از این افراد تست مقبولیت اجتماعی گرفته شد و آن‌هایی که از کمترین مقبولیت برخوردار بودند انتخاب و در نهایت تعداد ۲۴ کودک به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جایدهی

شناختی- اجتماعی در فرهنگ ایرانی توسط سه تن از اساتید متخصص و روان شناس مورد واریسی قرار گرفته است.

یافته‌ها

میانگین و انحراف استاندارد نمرات پیش‌آزمون - پس‌آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در جدول ۱ ارائه شده است و نتایج نشان می‌دهند که میانگین گروه آزمایش در مولفه‌های پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی (پرخاشگری کلامی-تهاجمی، پرخاشگری فیزیکی-تهاجمی، پرخاشگری رابطه‌ای و خشم تکانشی) از پیش‌آزمون به پس‌آزمون کاهش چشم‌گیری داشته است که نشانگر موثر بودن برنامه آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی است. همچنین در جدول ۱ نتایج آزمون کالموگروف-اسمیرنوف (K-S Z) برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها در گروه‌ها گزارش شده است. با توجه به این جدول آماره Z آزمون کالموگروف - اسمیرنوف برای تمامی متغیرها معنادار نمی‌باشد. لذا می‌توان نتیجه گرفت که توزیع این متغیرها نرمال می‌باشد

جلسه اول: همکاری: نوبت گرفتن. جلسه دوم: همکاری: مشارکت. جلسه سوم: اطمینان بخشی/ حمایت: حمایت کلامی. جلسه چهارم: اطمینان بخشی/ حمایت: کمک کردن. جلسه پنجم: ارتباط: راهنمایی. جلسه ششم: ارتباط: سوال کردن. جلسه هفتم: ارتباط: اظهارنظر کردن. جلسه هشتم: ارتباط: گوش دادن. جلسه نهم تا دوازدهم: یکپارچگی این مهارت‌ها [۲۳]

برنامه آموزشی مهارت‌های شناختی- اجتماعی توسط خود محقق زیر نظر اساتید اجرا شد. کودکان گروه آزمایش از سه مدرسه بودند که به صورت گروه‌های ۵، ۴ و ۳ نفره در یکی از کلاس‌ها در مدارس خود آموزش دیدند. مهارت‌ها به وسیله ۳ عروسک الگوسازی شدند. عروسک زرافه به عنوان گوینده نمایش با دو عروسک کودک دیگر بازی می‌کرد، بعد کودکان مهارت‌ها را در جریان بازی تمرین می‌کردند. در بازی، بعد از تمرین آن مهارت، از کودکان سوالی پرسیده می‌شد، برای تعیین این که چگونه آن‌ها آن مهارت را درک کردند. آزمونگر ارزیابی می‌کرد و بازخورد می‌داد. اگر کودک مهارت‌های به تازگی آموخته را در هر زمان نشان می‌داد، فوراً به وسیله آزمونگر تحسین می‌شد. اعتبار و روایی بسته آموزشی مهارت‌های

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی نمرات پیش‌آزمون - پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل (n=۲۴)

متغیر	وضعیت	گروه	میانگین	انحراف استاندارد	K-S Z	p
پرخاشگری کلامی-تهاجمی	پیش‌آزمون	آزمایش	۴۰/۲۵	۷/۰۵	-۰/۷۲	۰/۶۷
	پس‌آزمون	کنترل	۳۳/۳۳	۶/۸۵	-۰/۵۱	۰/۹۵
		آزمایش	۲۸	۷/۰۵	-۰/۶۷	۰/۷۵
	پرخاشگری فیزیکی-تهاجمی	پیش‌آزمون	آزمایش	۲۱/۷۵	۷/۳۶	-۰/۶۲
پس‌آزمون		کنترل	۱۹/۸۳	۵/۰۶	-۰/۶۳	۰/۸۲
		آزمایش	۱۵/۰۸	۴/۹۱	-۰/۵۸	۰/۸۸
پرخاشگری رابطه‌ای		پیش‌آزمون	آزمایش	۱۷/۱۷	۸/۷۳	-۰/۷۳
	پس‌آزمون	کنترل	۲۲/۸۳	۱۰/۷۷	-۰/۵۶	۰/۹۰
		آزمایش	۱۰/۷۵	۵/۹۳	-۰/۵۷	۰/۸۹
	خشم تکانشی	پیش‌آزمون	آزمایش	۲۰/۵۸	۵/۰۹	-۰/۶۹
پس‌آزمون		کنترل	۲۱/۳۳	۵/۶۹	-۰/۶۲	۰/۸۳
		آزمایش	۱۴/۳۳	۵/۹۷	-۰/۵۶	۰/۹۱
پرخاشگری کل		پیش‌آزمون	آزمایش	۹۹/۷۵	۱۰/۸۷	-۰/۷۵
	پس‌آزمون	کنترل	۹۷/۳۳	۹/۳۱	۱/۰۳	۰/۲۳
		آزمایش	۶۸/۱۷	۱۷/۲۲	-۰/۴۱	۰/۹۹
	مقبولیت اجتماعی	پیش‌آزمون	آزمایش	۲۲/۹۲	۶/۱۳	-۰/۷۳
پس‌آزمون		کنترل	۲۳/۸۳	۵/۷۵	-۰/۷۲	۰/۶۷
		آزمایش	۲۵/۶۷	۵/۰۱	-۰/۷۷	۰/۵۹
کنترل		۲۴/۰۸	۵/۳۳	-۰/۵۶	۰/۹۰	

لوین برای بررسی همگنی واریانس متغیر وابسته در گروه‌ها نشان داد که واریانس پرخاشگری در گروه‌ها برابر می‌باشد ($F_{1/۲۲}=۱/۵۶, p \leq ۰/۲۲$). در جدول ۲ نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در پس آزمون با پیش آزمون گزارش شده است.

برای بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی در کاهش نمره کل پرخاشگری از تحلیل کوواریانس تک متغیری استفاده شد. نتایج آزمون بررسی همگنی شیب رگرسیون پیش‌آزمون و پس‌آزمون پرخاشگری در گروه آزمایش و کنترل نشان داد که شیب رگرسیون در هر دو گروه برابر است ($F_{1/۲۲}=۰/۵۳, p \leq ۰/۴۸$). نتایج آزمون

جدول ۲. نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در پرخاشگری

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	آماره F	p	اندازه اثر
پیش‌آزمون	۱۰۰۵/۶۰	۱	۱۰۰۵/۶۰	۶/۲۷	۰/۰۲	۰/۲۳
عضویت گروهی	۶۱۵۶/۷۱	۱	۶۱۵۶/۷۱	۳۸/۳۹	۰/۰۰۱	۰/۶۵
خطا	۳۳۶۷/۷۴	۲۱	۱۶۰/۳۷			

در بین گروه آزمایش و کنترل نیز نشان داد که ماتریس کوواریانس متغیرهای وابسته در دو گروه برابر است ($\text{Box M}=۱۷/۸۹, F=۱/۴۳, p \leq ۰/۱۶$). نتایج آزمون خی دو بارلت برای بررسی کرویت یا معناداری رابطه بین مولفه‌های پرخاشگری نشان داد که رابطه بین این مولفه‌ها معنادار است ($X^2=۲۱/۳۹, df=۹, p \leq ۰/۰۰۱$). پس از بررسی پیش فرض‌های تحلیل کوواریانس چندمتغیری، نتایج آزمون نشان داد که بین دو گروه در مولفه‌های پرخاشگری تفاوت معناداری وجود دارد ($\text{Wilk's Lambda}=۰/۳۰, F_{۴/۱۵}=۸/۷۷, p \leq ۰/۰۰۱$). در جدول ۳ نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در مولفه‌های پرخاشگری در پیش‌آزمون با پس‌آزمون گزارش شده است.

با توجه به جدول ۲ آماره F نمره کل پرخاشگری در پس‌آزمون (۳۸/۳۹) است که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار می‌باشد و این نشان می‌دهد که بین دو گروه در نمره کل پرخاشگری تفاوت معنادار وجود دارد. اندازه اثر ۰/۶۵ نیز نشان می‌دهد که این تفاوت در جامعه متوسط است. آماره F پیش‌آزمون نمره کل پرخاشگری نیز (۶/۲۷) می‌باشد که در سطح ۰/۰۵ معنادار است. یعنی پیش‌آزمون تأثیر معناداری بر نمرات پس‌آزمون دارد. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که میانگین تصحیح شده گروه آزمایش در پرخاشگری (۶۷/۳۶) کمتر از میانگین گروه کنترل در این متغیر با میانگین (۹۹/۶۴) است. تفاوت میانگین گروه آزمایش با کنترل در این متغیر (۳۲/۲۸-) است که با توجه به آماره f در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. بنابراین می‌توان گفت که آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی موجب کاهش پرخاشگری کودکان پیش‌دستانی می‌شود.

برای بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی بر مولفه‌های پرخاشگری کودکان پیش‌دستانی از تحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد. نتایج آزمون بررسی همگنی شیب رگرسیون پیش‌آزمون و پس‌آزمون مولفه‌های پرخاشگری در هر دو گروه آزمایش و کنترل، نشان داد که شیب رگرسیون در هر دو گروه برابر است ($F_{۸/۲۶}=۰/۴۲, p \leq ۰/۹۰$). نتایج آزمون لوین برای بررسی همگنی واریانس متغیرهای وابسته در گروه‌ها نشان داد که واریانس مولفه‌های پرخاشگری کلا می‌باشد ($F_{۱/۲۲}=۳/۱۱, p \leq ۰/۰۹$). فیز یکی ($F_{۱/۲۲}=۴/۰۶, p \leq ۰/۰۶$).

رابطه‌های ($F_{۱/۲۲}=۰/۸۲, p \leq ۰/۳۷$) و تکانشی ($F_{۱/۲۲}=۱/۰۱, p \leq ۰/۳۲$) در گروه‌ها برابر می‌باشد. نتایج آزمون باکس برای بررسی برابری ماتریس کوواریانس متغیرهای وابسته

برای بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی در مقبولیت اجتماعی از تحلیل کوواریانس تک متغیری استفاده شد. نتایج آزمون بررسی همگنی شیب رگرسیون پیش‌آزمون و پس‌آزمون مقبولیت اجتماعی در گروه آزمایش و کنترل، نشان داد که شیب رگرسیون در هر دو گروه برابر است ($F_{۱/۲۲}=۲/۲۹, p \leq ۰/۱۵$). نتایج آزمون لوین برای بررسی همگنی واریانس متغیر وابسته در گروه‌ها نشان داد که واریانس پرخاشگری در گروه‌ها برابر می‌باشد ($F_{۱/۲۲}=۲/۷۳, p \leq ۰/۱۱$).

جدول ۳: نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری مربوط به مولفه‌های پرخاشگری در بین گروه کنترل و آزمایش

آزمون	مقدار	F	df1	df2	سطح معناداری
اثر پیلانی	۰/۷۰				
لامبدای ویکلز	۰/۳۰	۸/۷۷	۴	۱۵	۰/۰۰۱
اثر هوتلینگ	۲/۳۴				
بزرگترین ریشه روی	۲/۳۴				

جدول ۴. نتایج تحلیل واریانس تک متغیری تفاوت گروه آزمایش و کنترل در مولفه‌های پرخاشگری

مولفه	گروه	میانگین	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	F	p	اندازه اثر
کلامی - تهاجمی	آزمایش	۲۵/۷۶	-۱۰/۸۹	۲/۸۴	۱۴/۷۰	۰/۰۰۱	۰/۴۵
	کنترل	۳۶/۶۵					
فیزیکی-تهاجمی	آزمایش	۱۴/۸۱	-۴/۸۸	۱/۸۵	۶/۹۹	۰/۰۰۲	۰/۲۸
	کنترل	۱۹/۶۹					
رابطه ای	آزمایش	۱۲/۶۰	-۸/۹۶	۲/۵۱	۱۲/۷۳	۰/۰۰۲	۰/۴۱
	کنترل	۲۱/۵۶					
خشم تکانشی	آزمایش	۱۴/۲۳	-۷/۴۶	۱/۷۷	۱۷/۶۸	۰/۰۰۱	۰/۵۰
	کنترل	۲۱/۶۹					

جدول ۵. نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در مقبولیت اجتماعی

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	p	اندازه اثر
پیش‌آزمون	۵۴۸/۸۰	۱	۵۴۸/۸۰	۲۸۲/۶۱	۰/۰۰۱	۰/۹۳
عضویت گروهی	۳۳/۰۳	۱	۳۳/۰۳	۱۷/۰۱	۰/۰۰۱	۰/۴۵
خطا	۴۰/۷۸	۲۱	۱/۹۴			

در جدول ۵ نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون با پس‌آزمون متغیر مقبولیت اجتماعی گزارش شده است.

با توجه به جدول ۵ آماره F مقبولیت اجتماعی در پس‌آزمون (۱۷/۰۱) است که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار می‌باشد و این نشان می‌دهد که بین دو گروه در میزان مقبولیت اجتماعی تفاوت معنادار وجود دارد. اندازه اثر ۰/۴۵ نیز نشان می‌دهد که این تفاوت در جامعه متوسط است. آماره F پیش‌آزمون مقبولیت اجتماعی نیز (۲۸۲/۶۱) می‌باشد که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. این یافته نشان می‌دهد که پیش‌آزمون تاثیر معناداری بر نمرات پس‌آزمون دارد. اندازه اثر ۰/۹۳ نیز نشان می‌دهد که تاثیر پیش‌آزمون بر پس‌آزمون در جامعه قابل توجه می‌باشد. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که میانگین تصحیح شده گروه آزمایش در مقبولیت اجتماعی (۲۶/۰۵) و میانگین گروه کنترل (۲۳/۷۰) می‌باشد. تفاوت میانگین بین این دو گروه (۲/۳۵) است که با توجه به آماره F در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. با توجه به این یافته می‌توان گفت که آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی موجب افزایش مقبولیت اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی می‌شود.

بحث

پژوهش حاضر به منظور بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی بر کاهش پرخاشگری و افزایش مقبولیت اجتماعی انجام شد. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، بین میانگین گروه‌های آزمایشی و کنترل در پرخاشگری تفاوت معناداری به لحاظ آماری در پس‌آزمون وجود دارد و آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی باعث کاهش معنادار پرخاشگری کل و مؤلفه‌های آن در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل شده است. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش‌های قبلی [۱۵، ۱۶، ۲۲، ۲۴] مبنی بر اثربخشی آموزش مهارت‌های

اجتماعی بر کاهش پرخاشگری همسو می‌باشد، اما با یافته پژوهش کارپنر (۲۳) مغایرت دارد. پرخاشگری را می‌توان به عنوان هر عملی که به قصد صدمه یا آسیب به شخص دیگری است بیان کرد [۲۸]. بندورا پرخاشگری را رفتار اکتسابی که آسیب زنده و برهم زنده است و به وسیله تقویت‌ها کنترل می‌شود تعریف کرده است [۲۹]. پرخاشگری در کودکان باعث به وجود آمدن تصویر منفی در همسالان و معلمان، طرد از سوی همسالان و افت تحصیلی می‌شود و در نوجوانی و بزرگسالی منجر به بزهکاری و رفتارهای ضداجتماعی می‌شود. در تبیین یافته‌های به دست آمده می‌توان گفت از آنجا که کودکان پرخاشگر در مهارت‌های اجتماعی ضعیف هستند، آموزش مهارت‌های شناختی- اجتماعی منجر به افزایش توانایی برقراری ارتباط با دیگران شد و کودکان یاد گرفتند که با کودکان دیگر مشارکت داشته باشند و کودکان دیگر را در بازی و اسباب بازی‌های خود سهیم کنند، به عنوان مثال کودکان یاد گرفتند که در بازی با پازل، قطعه‌های پازل را با دوستان خود تقسیم کنند و همسالان خود را در بازی شرکت دهند و وقتی دوستشان احتیاج به کمک دارد به او یاری رسانند، مثلا در دسته‌بندی اشیاء بر اساس رنگ به او کمک کنند تا راحت‌تر اشیاء را دسته بندی کند، همچنین کودکان یاد گرفتند که با رعایت نوبت می‌توانند بازی بهتری داشته باشند، مثلا وقتی یک مداد برای کشیدن نقاشی دارند می‌توانند صبر کنند دوستشان اول نقاشی بکشد و بعد از او مداد را بگیرند و بر سر گرفتن مداد از دست همدیگر دعوا نکنند و همدیگر را هل ندهند. با آموزش این مهارت‌ها به کودکان، قشقرق و دعوا بر سر اسباب بازی و چیزهای مورد علاقه و به دنبال آن پرخاشگری کاهش پیدا کرد. در واقع کودکان با دیدن نمایش عروسکی و الگوبرداری از عروسک‌ها یاد گرفتند که چه طور با همسالان خود ارتباط برقرار کنند و به حقوق آنها احترام بگذارند و در بازی با آنها مشارکت داشته باشند. کودکانی که مهارت‌های نمایش داده شده را انجام دادند

به تنهایی بازی نکنند. به تدریج این کودکان مهارت‌های اجتماعی لازم برای برقراری ارتباط با دیگران را یاد گرفتند و تمرین و تکرار این مهارت‌ها در جریان آموزش که ابتدا توسط عروسک‌ها انجام می‌شد و کودکان الگوبرداری می‌کردند و سپس کودکان با عروسک‌ها و در مرحله بعدی کودکان در بین خودشان در جریان بازی مهارت‌های هر جلسه را تمرین و تکرار می‌کردند، باعث شد مقبولیت اجتماعی‌شان افزایش پیدا کند. مقبولیت اجتماعی، تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله همرنگی با هنجارهای گروه همسال، شخصیت و مهارت‌های اجتماعی، جذابیت فیزیکی، پیشرفت تحصیلی، هوش و متناسب عمل کردن در موقعیت‌های مختلف می‌باشد کودکانی که از دوستان خود حمایت می‌کنند و توانایی برقراری ارتباط با همسالان خود را دارند و مطابق با هنجارهای گروه همسالان رفتار می‌کنند از مقبولیت اجتماعی بالایی برخوردار می‌شوند.

نتیجه‌گیری

بعد از آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی، کودکان همکاری و مشارکت و توانایی برقراری ارتباط درست با همسالان را آموختند در نتیجه با کاهش رفتارهای تکانشی و پرخاشگرانه میزان مقبولیت اجتماعی آنان نیز افزایش یافت. از محدودیت‌های این پژوهش عدم پیگیری، دشوار بودن اجرای برنامه آموزشی به دلیل شرایط سنی خاص کودکان پیش‌دبستانی، انتخاب نمونه از یک جنس و همکاری کم مربیان پیش‌دبستانی در پر کردن پرسشنامه‌ها می‌باشد. با توجه به شیوع بالای پرخاشگری در کودکان و ضعف آن‌ها در مهارت‌هایی مثل برقراری ارتباط، همکاری، مشارکت و به دنبال آن مقبولیت اجتماعی پایین و طرد کودکان از گروه همسالان و آثار و پیامدهایی که در زندگی آن‌ها در حال و آینده می‌گذارد لزوم توجه به کودکان در سنین پیش‌دبستانی و قبل از ورود به مدرسه مطرح می‌شود و با توجه به نتایج به دست آمده از برنامه آموزشی استفاده شده در پژوهش حاضر مبنی بر بهبود مهارت‌های اجتماعی در کودکان پیشنهاد می‌شود برنامه آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی توسط مربیان در مدارس و روان‌شناسان و مشاورین مورد استفاده قرار گیرد.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از مدیران و مربیان محترم پیش‌دبستانی شهرستان بندر انزلی که در این پژوهش صمیمانه ما را یاری کردند سپاسگزاریم.

منابع

1. Shroeder CS, Gordon BN. Assessment and treatment of childhood problems: A clinician's guide. Tehran: Danjeh; 2005. [Persian]
2. Hasanzade kalate Z. Investigation the effect of social skills in increasing the popularity in preschool children. Mashhad Mashhad Ferdosi

تشویق می‌شدند و باز خورد می‌گرفتند. در نظریه یادگیری شناختی - اجتماعی بندورا [۳۰] مهارت‌های اجتماعی یا حتی رفتارهای پرخاشگرانه بر حسب تعامل چند جانبه بین تأثیرات شناختی رفتاری و محیطی یاد گرفته می‌شوند. کودکان با توجه به مشاهده روابط اجتماعی همسالان و نیز بزرگسالان، رفتارهای اجتماعی متناسب با جنس را از طریق الگوبرداری (رسانه‌ها در قالب فیلم و کارتون، والدین و نیز همسالان همجنس) و رمزگردانی اطلاعات مشاهده شده و سپس مرور ذهنی و بازآفرینی، می‌آموزند. مطابق با این نظریه، کودکان بیشتر به الگوهای همجنس خود توجه دارند و رفتارهای متناسب با جنس خود را نیز بیشتر ترجیح می‌دهند. به گونه‌ای که در سنین پیش از دبستان دختران به اقتباس رفتارهای اجتماعی مانند همیاری، مسئولیت‌پذیری و از این قبیل می‌پردازند، در حالی که الگوگیری پسران از رفتارهای مستقل‌تر، فعال‌تر و حتی پرخاشگرانه‌تری است که پیامد مشاهده منابع مختلف مانند رسانه‌ها، والدین، همسالان و یا مربیان است. همچنان که کودکان بزرگ می‌شوند می‌آموزند که معیارهای جامعه خود را بپذیرند، سائق‌های خود را از راه‌های قابل قبول اجتماعی پاسخگو باشند و در حالی که نیازهای دیگران را مدنظر دارند، با آن‌ها همکاری و نیز بسیاری از موارد دیگر را رعایت کنند، همه این‌ها اشکال مختلف دستیابی به مقبولیت اجتماعی است. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی تأثیر معناداری بر افزایش مقبولیت اجتماعی کودکان داشته است. اگرچه پژوهشی در زمینه تأثیر آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی در مقبولیت اجتماعی یافت نشد اما یافته‌های پژوهش حاضر با یافته پژوهش واحدی [۳۱] مبنی بر تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت کودکان پرخاشگر مهارت‌های اجتماعی مناسبی که می‌تواند آن‌ها را دوست داشتنی جلوه دهد ندارند و چون در مهارت‌های اجتماعی ضعیف هستند قادر به برقراری دوستی نیستند و از مقبولیت اجتماعی پایینی برخوردارند. از این رو آموزش مهارت‌های شناختی - اجتماعی به این کودکان باعث شد مهارت‌هایی مانند کمک کردن، حمایت کلامی، گوش دادن به دیگران، سوال کردن، اظهارنظر کردن و رهبری کردن را از الگوها فرا بگیرند و در جریان بازی و یا مسابقه به جای مسخره کردن دوستان خود را به صورت کلامی حمایت کنند، وقتی دوستانشان صحبت می‌کنند وسط حرف آن‌ها نپرند و در جریان بازی با همدیگر درباره بازی اظهار نظر کنند و از همدیگر سوال کنند و

University; 2011. [Persian]

3. Ganji H. Inventory of personality assessment. Tehran: Savalan; 2006. [Persian]

4. Sedghpour BS, Mahmodian M, Salmanian HR. An investigation into quranic lessons on the improvement of social acceptance. Interdiscip

- Quranic Stud. 2009;1(2):17-26. [Persian]
5. Cartledge G, Milburn GF. Teaching social skills to children. Mashhad: Astan Ghods Razavi; 1985.
6. Mehrinejad SA, Davoudabadi- Farahani Z. Comparative study about function planning frontal lobe delinquent aggressive adolescents aggressive nondelinquent adolescents and normal adolescents. J Behav Sci. 2011;5(1):69-74. [Persian]
7. Choi AN, Lee MS, Lee JS. Group music intervention reduces aggression and improves self-esteem in children with highly aggressive behavior. A pilot controlled trial. Evid Based Comple Ment Alternat Med. 2010;7(2):213-7.
8. Shaikh F, Vivoki RG, Halappanavar AB. Physical and verbal aggressive behavior. Pattern among school children in urban area of north karra taka: A cross sectional study. J Krishna Inst Med Sci Univ. 2014;3(2):55-62. [Persian]
9. Brajovic CK, Hadzi pesic M, Panescu O. Differences in implicit conceptualization and attribution of the preschooler aggressiveness in relation to gender education and subjectiveness of the parent. Procedia-Soc Behav Sci 2014;127:164-8.
10. Fung ALC. Developing prosocial behaviors in early adolescence with reactive aggression. Int J Progressive Educ. 2008;4(3):78-86.
11. Mahoney AJ. Aggression in preschool and predictions of peer reactions; How do children expect their peers to feel in response to their behavior? George Mason University; 2010.
12. Berk L. Development through the lifespan. Tehran: Arasbaran; 2007. [Persian]
13. Herbert M. Child Clinical Psychology. Translated by Firrozbaksh M. Tehran: Institute for Cultural Services Rasa; 1998. [Persian]
14. Pepler DJ, Craig W, Roberts WL. Social skills training and aggression in the peer group. JMc Cord. 1995:213-28.
15. Wike TL. The effectiveness of a social skills intervention for preventing aggression in children: An evaluation of the making choices intervention: University of North Carolina; 2011.
16. Vahedi S, Fathiazar E, Hosseini-nasab SB, Moghadam M, Kiani A. The effect of social skills training on decreasing the aggression of pre-school children. Iran J Psychiatr. 2007; 2:108-14. [Persian]
17. Warner CHM. Examining the effectiveness of social skills training and parenting skills training in the rural schools: Oklahoma State University; 2006.
18. Spence S. Social skills training with children and young people: Theory, evidence and practice. Child Adolesc Ment Health. 2003;8:84-96.
19. Bahri L, Yousefi F. The role of personality traits in predicting student's social skills, peer relationships, and behavioral-emotional engagement. J Behav Sci. 2013;7(3):279-88. [Persian]
20. Forrester MA. The development of young children's social-cognitive skills (Esays in developmental psychology). New York: Psychology Press; 2009.
21. Rashidi- Zaffar M, Janbozorgi M, Shaghghi F. Positive social behavior efficacy of play therapy on progress of pre- school children's. J Behav Sci. 2012;6(1):69-77. [Persian]
22. Kim MJ, Doh HS, Hong JS, Choi MK. Social skills training and parent education programs for aggressive preschoolers and their parents in south korea. Child Youth Serv Rev. 2011;33:838-45.
23. Carpenter EM. A curriculum-based approach for social-cognitive skills training: An intervention targeting aggression in head start preschooler: University of Main; 2002.
24. Alisanoglo F, Ozbey S, Kscioglu OS. Impact of social skill and problem behavior training program on children attending preschool. A Surv Acad Res Int. 2012;2:321-30.
25. Vahedi S, Fathiazar S, Hosseini-nasab SB, Moghaddam M. Validity and reliability of the aggression scale for preschoolers and assessment of aggression in preschool children in urmia. Q Fundam Ment Health. 2008;10(37):15-24.
26. Ford LH, Rubin BM. A social desirability questionnaire for young children. J Consult Clin Psychol. 1970;35:195-204.
27. Samoei R, Bagherzadeh H, Sabzevari M. The final question assessing social desirability of elementary school pupils in Isfahan. J Res Behav Sci. 2005;1(2):6-12. [Persian]
28. Dias TD, Lisboa C, K vcoller SH, Desousa D. Aggression and pro-sociability: Risk and protective dynamics in popularity and bullying processes. Psykhe. 2011;20(2):53-63.
29. Trenas AFR, Osuna MJP, Olivares RR, Cabrera JH. Relationship between parenting style and aggression in a Spanish children sample. Procedia Soc Behav Sci. 2013;82:529-36.
30. Abdi B. Social skills and behavior problems of iranian preschoolers. Dev Psychol (J Iran Psychol). 2008; 16:333-41. [Persian]
31. Vahedi S. The effect of different methods of teaching social skills on decreasing aggression and increasing social skills in aggressive and nonaggressive preschool children [Dissertation] Tabriz: Tabriz University; 2008. [Persian]